

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه فقه و حقوق اسلامی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش: فقه و حقوق اسلامی

عنوان:

بررسی فقهی و حقوقی عملیات استشهادی و مقایسه آن با خودکشی

استاد راهنما:

دکتر علی بهرامی نژاد

پژوهشگر:

محمد دشتی

شهریور ۱۳۹۳

تقدیم به:

پدر که با منش و متانتِ خود

چگونه زیستن را آموخت.

و مادر که با محبت و عشقِ خود

چگونه عشق ورزیدن را.

و تقدیم به:

موهبتِ بزرگِ الهی ام؛

همسر و دو فرزندانم

که با صبر و سعهِ خودشان

راه آموختن را برایم هموار ساختند.

سپاسگزاری

{وَ إِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِن شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَ لَئِن كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ}

با حمد و سپاس به آستان خداوندگار مهربانی و دوستی، خداوندی که نعمت دانش‌اندوزی در محضر اساتید فرزانه و گرانمایه را بر من ارزانی داشت. به مصداق کلام گرانسنگ علی (علیه السلام) که فرمودند: {مَنْ عَلِمَنِي حَرْفًا فَقَدْ صَيَّرَنِي عَبْدًا} بر خود لازم می‌دانم که تشکر کنم از:

۱. زحمات و راهنمایی‌های استاد ارجمند، جناب آقای دکتر علی بهرامی نژاد که علاوه بر راهنمایی‌هایی که در طول نگارش این پایان‌نامه داشتند، لحظات پرطراوت کلاس‌های درس ایشان نیز فراموش نخواهد شد. کمال سپاسگزاری و قدردانی را مینمایم که بدون یاری و راهنمایی‌هایشان، پیمودن راه دشوار پژوهش، میسر نمی‌گشت. از خداوند متعال برای این بزرگوار آرزوی سلامت و سعادت دارم.

۲. همسر عزیزم که با تشویق و پیگیری و فراهم نمودن فضای خانه در نگارش این رساله و به پایان بردن آن سهم زیادی داشتند.

۳. مدیریت محترم دانشگاه تهران مرکزی بویژه مدیر محترم گروه فقه و حقوق دانشگاه ادبیات و علوم انسانی و استادان عزیز و گرانمایه جناب آقای دکتر معصومی و نیز خانم دکتر رشاد که داوری این جلسه دفاع را بر عهده داشتند.

۴. همه آشنایان، اقوام، دوستان، دانشجویان و کارکنان دانشگاه تهران مرکزی بویژه عزیزان زحمتکش امور آموزشی و پژوهشی.

تعهدنامه‌ی اصالت پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد

اینجانب محمد دشتی دانش‌آموخته‌ی مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره‌ی دانشجویی ۹۱۰۵۹۶۴۷۴ در رشته‌ی فقه و حقوق اسلامی که در تاریخ ۱۳۹۳/۰۶/۲۹ از پایان‌نامه‌ی خود تحت عنوان: بررسی فقهی و حقوقی عملیات استشهادی و مقایسه آن با خودکشی با کسب نمره‌ی ۱۷/۷۵ و درجه بسیار خوب دفاع نموده‌ام بدین وسیله متعهد می‌شوم:

۱- این پایان‌نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان‌نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده‌ام، مطابق ضوابط و رویه‌های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده‌ام.

۲- این پایان‌نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم‌سطح، پایین‌تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره‌برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان‌نامه را داشته باشم، از حوزه‌ی معاونت پژوهشی واحد، مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی‌ام هیچ گونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی: محمد دشتی

تاریخ و امضاء: / ۱۳۹۳

باسمه تعالی

در تاریخ: ۹۳/۶/۲۹

دانشجوی کارشناسی ارشد آقای محمد دشتی. از رساله‌ی خود دفاع نموده و با نمره‌ی ۱۷/۷۵ بحروفهفده و هفتاد و پنج صدم و با درجه‌ی بسیار خوب مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	چکیده
۲	مقدمه
۵	فصل اول
۶	بخش اول کلیات
۶	۱-۱-۱ طرح کلی تحقیق
۶	۱-۱-۲ بیان موضوع
۷	۱-۱-۳- تاریخچه موضوع:
۱۰	۱-۱-۴-سوالات تحقیق
۱۰	۱-۱-۵-فرضیات تحقیق
۱۱	۱-۱-۶- ضرورت، اهداف و اهمیت موضوع
۱۲	۱-۱-۷- پیشینه‌ی تحقیق
۱۴	۱-۱-۸- نتایج علمی و عملی تحقیق:
۱۵	۱-۱-۹- چهارچوب نظری
۱۵	بخش دوم - مفاهیم
۱۵	۱-۲-۱- تعریف لغوی فقه :
۱۶	۱-۲-۲- تعریف فقه در اصطلاح عام:
۱۶	۱-۲-۳- تعریف فقه در اصطلاح خاص:
۱۶	۱-۲-۴- تعریف حقوق :
۱۶	۱-۲-۵- معنی لغوی و اصطلاحی جهاد:
۱۷	۱-۲-۶- معنی لغوی دفاع:
۱۸	۱-۲-۷- تعریف لغوی و اصطلاحی دفاع مشروع:

۱۹	۸-۲-۱- معنی لغوی و اصطلاحی عملیات استشهادی:
۲۰	۹-۲-۱- تعریف لغوی و اصطلاحی شهادت و شهید:
۲۱	۱۰-۲-۱- تعریف شهید در فقه اسلامی
۲۱	۱۱-۲-۱- وجه تسمیه شهید
۲۲	۱۲-۲-۱- تعریف خودکشی (انتحار) در لغت و شرع:
۲۲	۱۳-۲-۱- تعریف حمله انتحاری:
۲۳	۱۴-۲-۱- معنی لغوی و اصطلاحی ترس:
۲۴	بخش سوم بررسی ارزش شهید و شهادت طلبی در اسلام، قرآن و در سخنان بزرگان
۲۴	۱-۳-۱- مقدمه
۲۵	۲-۳-۱- ارزش شهید و شهادت طلبی از منظر قرآن:
۲۸	۳-۳-۱- ارزش شهید و شهادت طلبی از منظر احادیث:
۳۰	۴-۳-۱- انگیزه‌های شهادت طلبی از دیدگاه متفکرین:
۳۲	۵-۳-۱- شهادت در قانون ایران
۳۴	۶-۳-۱- مصادیق عملی در حکم شهید:
۳۶	بخش چهارم بررسی شهادت طلبان (استشهادیون) در صدر اسلام و عصر معاصر
۳۶	۱-۴-۱- مقدمه
۳۷	۲-۴-۱- قیام‌های شهادت طلبانه:
۴۰	۳-۴-۱- شخصیت‌های شهادت طلب:
۴۵	۳-۴-۱- استشهادیون معاصر:
۵۲	۴-۴-۱- سایر عملیات‌های استشهادی:
۵۴	فصل دوم
۵۵	بخش اول اهمیت و فلسفه جهاد و دفاع در فقه
۵۵	۱-۱-۲- مقدمه:

۵۶	۲-۱-۲- بررسی جهاد از دیدگاه اسلام:
۵۷	۳-۱-۲- اقسام جهاد:
۵۸	۴-۱-۲- جهاد دفاعی:
۵۹	۵-۱-۲- شرایط جهاد دفاعی:
۶۰	۶-۱-۲- فلسفه دفاع:
۶۲	۷-۱-۲- اهمیت جهاد در قرآن و روایات:
۶۴	۸-۱-۲- آثار شوم ترک جهاد عبارتند از:
۶۵	۹-۱-۲- اصول، احکام، حدود و قوانین دفاع
۶۸	بخش دوم ادله وجوب دفاع در فقه و شروط دفاع مشروع در فقه و حقوق اسلامی
۶۸	۱-۲-۲- مقدمه:
۶۸	۲-۲-۲- ادله فقهی وجوب دفاع:
۷۱	۳-۲-۲- دیدگاه فقیهان اهل سنت در خصوص ضرورت دفاع:
۷۳	۴-۲-۲- نظریات مشروعیت دفاع
۷۴	۵-۲-۲- شروط دفاع مشروع در فقه و حقوق اسلام:
۷۵	۶-۲-۲- معیار و ملاک خطر غیر مشروع
۷۵	۷-۲-۲- عظمت و بزرگی خطر غیر مشروع
۸۰	۸-۲-۲- عمل دفاعی
۸۱	۹-۲-۲- ضرورت و تناسب در دفاع از دیدگاه فقه:
۸۳	بخش سوم دفاع و تجاوز در حقوق بین الملل
۸۳	۱-۳-۲- مقدمه:
۸۴	۲-۳-۲- تجاوز در قطعنامه تعریف تجاوز:
۸۶	۳-۳-۲- اعمال تجاوزکارانه:
۸۷	۴-۳-۲- شرایط کلی دفاع مشروع:

- ۳-۵-۲-عدم ایفای تکالیف و وظایف دولت اشغال‌گر ۸۹
- ۳-۶-۲-شرایط اساسی دفاع مشروع در حقوق بین‌الملل: ۹۰
- ۳-۷-۲-فروض خارج از چارچوب دفاع مشروع: ۹۰
- ۳-۸-۱-۱-مقررات بین‌المللی حاکم بر دفاع مشروع: ۹۱
- ۳-۹-۲-موارد دفاع مشروع ۹۲
- ۳-۱۰-۲-وقوع حمله مسلحانه: ۹۳
- ۳-۱۱-۲-دفاع مشروع در حقوق جزای ایران: ۹۳
- ۳-۱۲-۲-آراء و نظرات حقوقدانان جهان در خصوص دفاع مشروع: ۹۶
- ۳-۱۳-۲-دفاع مشروع در قوانین کشورها ۹۷
- ۳-۱۴-۲-مستندات قانونی دفاع مشروع در حقوق بین‌الملل: ۹۷
- ۳-۱۵-۲-دامنه و گستره دفاع مشروع در حقوق بین‌الملل ۹۸
- ۱۰۱- فصل سوم ۱۰۱
- ۱۰۲- بخش یکم ماهیت و ویژگیهای عملیات استشهادی و ادله فقهی آن ۱۰۲
- ۳-۱-۱-۱-مقدمه: ۱۰۲
- ۳-۱-۲-ماهیت عملیات استشهادی: ۱۰۲
- ۳-۱-۳-ویژگیهای عملیات استشهادی: ۱۰۳
- ۳-۱-۴-آثار عملیات استشهادی: ۱۰۴
- ۳-۱-۵-شرایط عملیات استشهادی از نظر علمای شیعه و اهل سنت: ۱۰۵
- ۳-۱-۶-ادله‌ی مشروعیت عملیات استشهادی ۱۰۶
- ۳-۱-۷-نظر یوسف قرضاوی در خصوص عملیات استشهادی مردم فلسطین: ۱۲۰
- ۱۲۲- بخش دوم مباحث فقهی قابل استناد برای جواز عملیات استشهادی ۱۲۲
- ۳-۱-۲-۱-مقدمه: ۱۲۲
- ۳-۲-۲-دلایل موید بر مشروعیت عملیات استشهادی ۱۲۲

- ۳-۲-۳-اقوال فقهاء اهل سنت در خصوص تترس ۱۲۸
- ۳-۲-۴-چگونگی استدلال به بحث " تترس " بر جواز عملیات استشهادی: ۱۲۹
- بخش سوم فتاوی اهل سنت و شیعه در خصوص عملیات استشهادی ۱۴۱
- ۳-۳-۱-مقدمه: ۱۴۱
- ۳-۳-۲-استفتاءات علماء در خصوص عملیات استشهادی ۱۴۱
- ۳-۳-۴-سایر اقوال: ۱۵۲
- فصل چهارم ۱۵۹
- بخش یکم مبانی عدم جواز خودکشی و ادله حرمت آن ۱۶۰
- ۴-۱-۱-مقدمه ۱۶۰
- ۴-۱-۲-حرمت خودکشی در اسلام ۱۶۱
- ۴-۱-۳-علل خودکشی: ۱۶۲
- ۴-۱-۴-آثار و عواقب خودکشی ۱۶۵
- ۴-۱-۵-خودکشی از دیدگاه قرآن کریم (کتاب) ۱۶۷
- ۴-۱-۶-خودکشی از دیدگاه احادیث، اخبار و روایات (سنت): ۱۶۹
- ۴-۱-۷-خودکشی از دیدگاه فقها (اجماع) ۱۷۱
- ۴-۱-۸-حکمت حرمت خودکشی ۱۷۲
- ۴-۱-۹-خودکشی و قضا و قدر الهی ۱۷۴
- ۴-۱-۱۰-خودکشی و اختیار انسان ۱۷۶
- ۴-۱-۱۱-کیفر خودکشی و حکمت آن ۱۷۸
- ۴-۱-۱۲-طلب آمرزش برای خودکشی کننده ۱۸۰
- ۴-۱-۱۳-آرزوی مرگ برای خود: ۱۸۱
- بخش دوم بررسی خودکشی در فقه جزایی و حقوق کیفری ۱۸۴
- ۴-۲-۱-مقدمه: ۱۸۴

- ۱۸۴..... ۲-۲-۴- خودکشی از دیدگاه فقه جزایی و حقوق کیفری
- ۱۸۵..... ۳-۲-۴- ضمانت اجرای ممنوعیت خودکشی در نظام حقوقی اسلام
- ۱۸۵..... ۴-۲-۴- جنایت بر خود به صورت عمد :
- ۱۸۶..... ۵-۲-۴- جنایت بر خود به صورت غیر عمد :
- ۱۸۶..... ۶-۲-۴- اکراه برای خودکشی:
- ۱۸۷..... ۷-۲-۴- تاریخ خودکشی از دیدگاه حقوق کیفری :
- ۱۹۰..... ۸-۲-۴- خودکشی از دیدگاه حقوق جزای تطبیقی
- ۱۹۱..... ۹-۲-۴- خودکشی در حقوق کیفری ایران.....
- ۱۹۳..... ۱۰-۲-۴- تفاوت خودکشی با قتل عمد و آدمکشی:
- ۱۹۳..... ۱۲-۲-۴- جرم انگاری خودکشی، شروع به جرم و معاونت در آن:.....
- ۱۹۴..... بخش سوم انتحار و عملیات انتحاری و مقایسه آن با تروریسم، پوچ گرایی و طالبانیسم
- ۱۹۴..... ۱-۳-۴- مقدمه:.....
- ۱۹۵..... ۲-۳-۴- انتحار و عملیات انتحاری :.....
- ۱۹۶..... ۳-۳-۴- تفاوت عملیات استشهادی و عملیات انتحاری:
- ۱۹۷..... ۴-۳-۴- مؤلفه‌های عملیات (تروریسم) انتحاری به شرح زیر است:
- ۲۰۱..... ۵-۳-۴- مقایسه عملیات انتحاری با تروریسم، طالبانیسم و پوچ‌گرایی:
- ۲۰۶..... ۶-۳-۴- مقایسه ماهیت و ویژگیهای عملیات استشهادی و خودکشی(انتحار):
- ۲۰۸..... بخش چهارم اقوال فقهاء درباره تفاوت عملیات استشهادی با انتحار
- ۲۰۸..... ۱-۴-۴- مقدمه:.....
- ۲۰۸..... ۲-۴-۴- اقوال فقهاء درباره تفاوت عملیات استشهادی با انتحار
- ۲۱۲..... نتیجه:
- ۲۱۷..... پیشنهادات:.....
- ۲۱۸..... منابع و ماخذ

چکیده

« عملیات شهادت طلبانه » در این اینجا به اقدامی گفته می‌شود که شخصی با قصد قربت و با آگاهی از شهادت خود و با هدف ضربه زدن به دشمن، به انجام آن اقدام می‌نماید و در این راه کشته می‌شود. و این برخلاف اقدامات خشونت آمیز تکفیری ها و وهابی هاست که تمامی اقدامات خود را عملیات شهادت طلبانه میدانند. در تاریخ اسلام و سیره ی اولیای الهی بالاخص سالار شهیدان حضرت امام حسین(ع) و یارانش، نمونه ی این اقدام به چشم می‌خورد و امروزه نیز با شیوه ی جدید در ممالک اسلامی وجود دارد و به یقین این فرهنگ با امر خودکشی و انتحار اساسا تفاوت دارد. خودکشی در فرهنگ اسلامی به معنای عقب نشینی از نیل به غایت کمال و سقوط به وادی حسرت و ناکامی است؛ و از نظر اسلام حرام و محکوم است. چنانکه در قرآن کریم می‌فرماید: «وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا، وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ عُذْوَانًا وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصَلِّيهِ نَارًا»؛ (نساء/ ۲۹ و ۳۰) اسلام و فقه شیعه، ترور و عملیات انتحاری را نفی می‌کند و حرام می‌داند. از آن جهت که جهاد ابتدائی را منوط به اذن امام معصوم می‌داند، ترور و عملیات انتحاری، خود به خود نفی می‌شود و حتی در عصر امام نیز با حرمت هتک، ترور نفی شده است. اما عملیات شهادت طلبانه را با شرایط خاص مصداق جهاد دفاعی می‌داند و آن را از ترور و انتحار جدا می‌سازد. در حقوق بین الملل؛ غرض از تدوین ماده ۵۱ منشور سازمان ملل متحد این بوده است که تا زمانی که شورای امنیت اقدامات لازم و ضروری را برای حفظ صلح و امنیت بین‌المللی انجام نداده، دولت‌ها بتوانند در صورتی که مورد حمله مسلحانه قرار گرفته باشند، به طور مقدماتی و موقتی از خود دفاع کنند و این دفاع ممکن است توسط دولت‌ها و یا افراد جامعه ی مورد تجاوز به شکل های مختلف (از جمله عملیات استشهادی) صورت پذیرد. در این پایان نامه تلاش شده است که با تفکیک عملیات استشهادی از خودکشی (انتحار)، مشروعیت شهادت طلبی در آیات، روایات، سیره ی معصومین و فقهای شیعه و سنی و نیز دفاع مشروع که انجام عملیات استشهادی ابزار لازم برای دفاع است را از نظر حقوق بین الملل مورد بررسی قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها: عملیات استشهادی، جهاد، دفاع، انتحار، خودکشی، شهید، شهادت، ترس.

مقدمه

دفاع در مقابل دشمن یک امر فطری و عقلی است و خداوند به هر موجود زنده ای ابزار دفاعی خاصی داده است، ولی این ابزار دفاعی در انسان ها به دلیل داشتن قوه تعقل متنوع و گوناگون است و هر ملتی با توجه به توانایی هایی که دارد از شیوه ها و ابزار دفاعی مناسب حال خود استفاده می کند. یکی از رموز موفقیت دین مبین اسلام در رسیدن به اهداف خود و گشودن قلوب انسان های شیفته ی حقیقت در طول تاریخ «فرهنگ جهاد و شهادت طلبی» است. دشمنان اسلام گاهی مکتب حسین بن علی (ع) که با شعار هیات من الظله علیه ظالمان قیام کرد را «خروج علیه امیرالمؤمنین یزید» خواندند و امروز نیز در غزه، لبنان، سوریه، بحرین به نسل کشی آوارگان بی پناه فلسطینی و نیز شیعیان حق طلب می پردازند. نهضت «شهادت طلبی» مسلمانان شیعه را، به جای عملیات استشهادی، عملیات تروریستی می خوانند و عملیات خرابکارانه خود را استشهادی مینامند این پایان نامه در صدد است به بررسی «عملیات استشهادی» با استناد به مبانی فقهی و حقوقی بپردازد و به مقایسه عملیات استشهادی با خودکشی و انتحار بپردازد، و با تبیین زوایای مختلف نشان دهد که «عملیات استشهادی» مورد نظر شیعه شیوه ی نوینی از قیام شهادت طلبانه ی امام حسین (ع) و یارانش در کربلاست که آگاهانه و با فهم دقیق از کشته شدن خود در برابر دشمن تا دندان مسلح با هدف دفاع از سنت پیامبر اسلام ایستاده و به مقابله پرداخته و جان های عزیز خویش را فدا مینمایند. و مایه امید و الگوی واقعی برای دیگران میشوند؛ درست برعکس شیوه ای که امروزه وهابیون تکفیری به سرکرگی گروههایی همچون داعش با حمایت های مالی استکبار جهانی به نام عملیات استشهادی در سرزمین های اسلامی جان زنان و کودکان بیگناه را با نیت رسیدن به قدرت سیاسی نشانه گرفته و با عملیات به اصطلاح استشهادی خود انزجار عمومی را در دنیای اسلام بوجود میاورند، آنان با شناسایی این عامل پیروزی مسلمین در طول تاریخ تلاش نموده اند تا مسلمانان را از این فرهنگ نجات بخش دور نمایند، آنان در عصر حاضر نهضت شهادت طلبی مسلمانان را که از ظلم و بی عدالتی مستکبران عالم کاسه صبرشان لبریز شده، تروریسم می خوانند تا با حيله و فریب افکار عمومی جهان، مسلمانان را قتل عام نمایند. با تبیین موضوع در خواهیم یافت که چگونه در خصوص

اصطلاح عملیات استشهادی ادغامهای نادرست صورت می پذیرد و این عملیات گاه مورد استفاده و گاه سوء استفاده قرار میگیرد، در واقع این واژه عملیات به اصطلاح استشهادی آنان است که با تعریف خودکشی سازگار بوده و اقدام آنان نه تنها خودکشی است بلکه دیگر کشی هم محسوب میگردد. عملیات جهاد گونه مکتب شیعه الگویی اصیل و واقعی از قیام امام حسین (ع) می باشد. که پیامد آن هیات من الذله می باشد.

بنابراین عملیات استشهادی دارای مبانی شرعی بوده، و فقهاء اسلام حکم به جواز آن داده اند و هرگز ترور و انتحار نمی باشد. فقهاء اسلام و حقوق اسلامی و نیز حقوق بین الملل دفاع مشروع را که برای انجام اینگونه عملیات در برابر تجاوز دشمن به خاک، ناموس و... می باشد را تایید نموده و در واقع عملیات استشهادی روشی مشروع برای امر دفاع می باشد. بطوریکه مادهی ۵۱ منشور ملل متحد نیز بر وجود چنین حقی صحه گذاشته است. طوری که مادهی ۵۱ این منشور می گوید: «در صورت وقوع حمله‌ی مسلحانه بر ضد یک عضو ملل متحد تا زمانی که شورای امنیت، اقدام لازم برای حفظ صلح و امنیت بین‌المللی را به عمل آورد، هیچ یک از مقررات این منشور به حق ذاتی دفاع از خود، خواه فردی یا دسته جمعی، لطمه‌ای وارد نخواهد کرد.» با عنایت به فشارهای نظامی استکبار جهانی و تجاوز به کشورهای اسلامی نظیر فلسطین، لبنان، عراق برای همه کشورهای اسلامی واجب است که برای دفاع از دین، ناموس، خاک خودشان از هر وسیله دفاعی استفاده نمایند و بر کشور عزیزمان واجب است که در خط مقدم مبارزه با استکبار جهانی قرارداد، همه شیوه‌ها و آمادگیهای دفاعی لازم را کسب نموده و به سایر کشورهای اسلامی نیز صادر نماید و یکی از این روشها گسترش فرهنگ ایثار و شهادت طلبی است که در سرلوحه آن عملیات استشهادی در مقابل تجاوز بی امان دشمنان می باشد با عنایت به اینکه در طول تاریخ به انحای مختلف حرکات شهادت طلبانه و استشهادی صورت پذیرفته ولیکن عملیات استشهادی به نحو سبک جدید و معاصر یک حرکت نوظهور می باشد که هنوز بحث گسترده فقهی و حقوقی در خصوص آن صورت پذیرفته است. اصلی ترین مساله ای که در عملیات استشهادی و روش دفاعی مطرح است، علم و یقین و ظن غالب دفاع کننده و مجری عملیات، به کشته شدن خود است. از یک سو رضایت به تجاوز و اشغالگری و سکوت در

مقابل آن خلاف اصل و روح کلی حاکم بر احکام اسلامی است، و از سوی دیگر در منابع فقهی دفاع با فرض کشتن خود بیان نشده است، حتی وجوب دفاع از نفس هم با امید به حفظ نفس مورد بحث قرار گرفته است. البته اگر نفوس و حریم عمومی جامعه اسلامی و مصالح مسلمین را مقدم بر حفظ نفس دفاع کننده بدانیم، و این هم عرف معقول و متداولی در جوامع انسانی است، در این صورت این نوع دفاع قابل توجیه است، ولی پیوند این مساله با عملیات استشهادی در منابع فقهی و حقوقی بطور شفاف مورد بحث و بررسی قرار نگرفته است. در این پایان نامه تلاش شده است با بررسی فقهی و حقوقی عملیات استشهادی و خودکشی (انتحار)، مشروعیت شهادت طلبی در آیات، روایات، سیره ی معصومین و فقهای شیعه و سنی و نیز از نظر حقوق بین الملل مورد بررسی قرار گیرد. و با مقایسه آندو اثبات گردد که آیا عملیات استشهادی یک نوع خودکشی هست یا نه؟ و اگر نیست دلایل اثبات و مشروعیت آن چیست؟

فصل اول

بخش اول کلیات

۱-۱-۱ طرح کلی تحقیق

این فصل به دو بخش تقسیم می‌شود: در قسمت اول به هندسه‌ی پژوهش یعنی چهارچوب نظری و مسائل کلی تحقیق (بیان مسئله، سؤالات و فرضیات تحقیق، ضرورت پژوهش، روش تحقیق و پیشینه‌ی تحقیق) پرداخته می‌شود. قسمت دوم نیز به مفاهیم کلیدی و عمومی پژوهش اختصاص دارد.

۱-۱-۲ بیان موضوع

در باب موضوع مطروحه، پژوهشی به نحو مستقل مورد بررسی قرار نگرفته است. در اکثر کتب فقهی بابی به مسائل مربوط به عملیات استشهادی به دلیل معاصر بودن آن از نظر روش و شکل جدید آن، پرداخته نشده است، ولی بطور مبسوط در اکثر کتب فقهی شیعه و اهل سنت به بحث دفاع، جهاد دفاعی و احکام مربوط به آن که انجام عملیات استشهادی یکی از روشهای دفاعی می باشد اشاره شده است. عملیات استشهادی روشی است دفاعی که از زمانهای قبل به شکلی و در زمان معاصر، توسط رزمندگان اسلام و مجاهدین جان بر کف بر علیه دشمنان متجاوز به شکلی دیگر بکار گرفته شده و میشود. برخی از فقهای معاصر شیعه و اهل سنت عملیات استشهادی را مصداقی از جهاد دفاعی دانسته و جواز شرعی آنرا بیان فرموده اند. با توجه به اهمیت و ارزش حفظ جان و نفس این نوع عملیات در شرایطی صورت می پذیرد که انسان با دیگر ابزارهای دفاعی طبیعی نمی تواند از دشمن متجاوز و اشغالگر دفع تجاوز نماید. از دلایل جواز اینگونه عملیات میتوان به اطلاق آیات و

روایات جهاد دفاعی و ترجیحا دفاع بر حفظ جان اشاره نمود. از آنجا که عملیات استشهادی از نظر قالب و شکل به انتحار و خودکشی شباهت دارد، عده ای آن را همان انتحار و خودکشی می دانند، لکن دقت در اهداف عملیات شهادت طلبانه نشان می دهد که این عملیات و رفتار بروز یافته در آن، هم از جهت «قصد و انگیزه»، هم از جهت «هدف و غایت» و هم از نظر «آثار و پیامدها» با انتحار تفاوت ریشه ای و اساسی دارد پس عملیات استشهادی ملاک جهاد و دفاع را دارد و با انتحار و اعمال انتحاری علیه انسانهای بی گناه، (مثل اعمال وهابی های سلفی) یا به عبارت دیگر خودکشی، بدون جهت شرعی متفاوت است. البته عملیات استشهادی تا وقت ضرورت جایز است ولیکن در حالت عادی و طبیعی جواز اینگونه عملیات مورد تردید می باشد. بنابراین اصل اسلامی "الضرورات تبیح المحظورات" (قاعدۀ ضرورت) که عملیات استشهادی فلسطینیان مطابق بر آن بوده و هست، با اصل مارکسیستی "هدف وسیله را توجیه می کند" تفاوت جوهری دارد. در اسلام برای رسیدن به اهداف خود استفاده از طرق نامشروع جایز نیست یعنی روشهایی که امروزه وهابی های تکفیری در برخی از کشورهای اسلامی از جمله عراق و سوریه در حال انجام و تبلیغ آن می باشند. با عنایت به مراتب معنونه بالا و با توجه به اختلاف نظر های شدید فقها و حقوق دانان شیعه و سنی با علمای سلفی و وهابی و حائز اهمیت بودن موضوع، این پژوهش در صدد آن برآمد تا به تحقیق و بررسی در خصوص مقایسه عملیات استشهادی و خودکشی بپردازد، که چه تفاوت هایی بین عملیات استشهادی و خودکشی وجود دارد.

۱-۱-۳- تاریخچه موضوع:

قبل از بیان تاریخچه عملیات استشهادی لازم به توضیح است از این عملیات استفاده واژه ای دوگانه صورت می پذیرد، یعنی یکی از مجادلات اولیه درباره اینگونه عملیاتها بویژه عملیات فلسطینی ها، نامگذاری آن است. مقامات رژیم صهیونیستی، آمریکا و برخی از مطبوعات این دسته عملیاتها را «انتحاری و تروریستی» نام نهاده اند. این اصطلاح که دارای بار منفی است، پیشاپیش چنین اقدامی را محکوم می کنند. در مقابل فلسطینی ها، برخی از منابع عربی و بخش غالب محافل سیاسی، مطبوعاتی ایران به این عملیاتها «استشهادی» می گویند. از این دیدگاه چنین عملیاتهای شهادت طلبانه

ای، اقدامی مثبت تلقی شده که توسط فلسطینی ها برای دفاع از خود انجام می شود. اکثریت قریب به اتفاق مراجع شیعه و بزرگان اهل تسنن نیز بر این اقدام صحه می گذارند. به هر حال به تاریخچه هردوی آن می پردازیم.

استفاده از شیوه «انتحار» در تاریخ بشر دارای ریشه طولانی می باشد. به طوری که که بیشتر محققین عملیتهای انتحاری در قرن یازدهم میلادی در ایران را بیان می نمایند. آنها به «فدائیان» حسن صباح اشاره می کنند که در حین عملیات، با خود حشیش حمل می کردند و در مواقعی که در آستانه مرگ قرار می گرفتند، دست به خودکشی می زدند. رهبر فدائیان «بزرگ امیر» نام داشت، آنان با تغلیظ شیره تریاک، آنرا در محفظه عایق مانندی در درون یکی از دندانهای خود جاسازی می کردند، هنگامی که در حین عملیات در دام نیروهای دشمن و بویژه سلاطین گرفتار می شدند و امیدی به نجات نداشتند، مواد درون دندان خود را بلعیده و پس از دو ساعت می مردند. علاوه بر موارد ذکر شده در برخی جوامع اسلامی در قرن ۱۸ که بخشهایی از هندوستان امروزی محسوب می شدند، برای بیرون راندن استعمارگران اروپایی به عملیتهای انتحاری متوسل می شدند. کامیکازه که در فرهنگ سیاسی دنیا در زمینه عملیتهای انتحاری شهره است، نام یک انتحاری خلبان ژاپنی بود که در خلال جنگ جهانی دوم با هواپیمای نظامی خود را به قلب ناوهای نظامی آمریکا می کوبید. پس از وی کامیکازه که در زبان ژاپنی معادل "تندباد خدایان" است و نشانی از تقدسی دارد که افراد برای مقابله با برتری هوایی آمریکا خود را فدا می کردند، به یک استراتژی مهم ژاپنی ها علیه آمریکا تبدیل شد. همانگونه که امروزه فلسطینی ها از لقب شهید برای انتحارکنندگان استفاده می کنند، در ژاپن کامیکازه و کامیکازه کردن در نزد ژاپنی ها بسیار با ارزش تلقی می شد به گونه ای هنوز کامیکازه برای ژاپنی ها مورد تقدیر و تحسین است. بهره‌های سیاه به گروهی از زنان عضو جنگجویان تامیلی در سریلانکا اطلاق می شد که از شیوه انتحار برای پیش بردن اهداف خود استفاده می کردند. زنان عضو این گروه صدها عملیات انتحاری در داخل شهرهای تحت کنترل دولت مرکزی انجام می دادند. از آنجا که دولت هند از حامیان اصلی دولت مرکزی سریلانکا بود در سال ۱۹۹۱ یک ببر سیاه عضو تامیل ها در حالیکه مواد انفجاری به خود بسته بود در جریان یک حمله انتحاری راجیو گاندی نخست وزیر